

Дюк Анна Андріївна
*доктор економічних наук, доцент кафедри економіки
та підприємницької діяльності,
Вінницький національний аграрний університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-14>

ПРІОРИТЕТНІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Сучасні умови функціонування економіки, соціуму, територій в новітній історії України натеper розглядаємо через призму проблем, які виникли у зв'язку із воєнною агресією росії проти нашої держави. Реалії розвитку сільських територій і механізми підтримки життєдіяльності людей, які там проживають, кардинально змінилися. У зв'язку із впливом воєнного чинника зовсім іншої ваги, ніж до війни, набули ефекти й господарські статуси сільськогосподарських підприємств, а також ролі підприємництва. Значна частина підприємців опинилися в ситуації форс-мажору й необхідно впровадження стратегій збереження бізнесу, а у розвитку сільських територій вже проявляються ознаки соціально-економічної стагнації. Незважаючи на складнощі й невизначеності, сільські громади небезпідставно покладаються на підтримку підприємств, особливо сільськогосподарських, які: виконують селоутворюючу роль; були, є і залишатимуться одним із визначальних чинників сприяння сталому розвитку території; створюють умови для зайнятості та формування матеріального добробуту населення. Наука і практика перебувають у постійному пошуку перспективних, інноваційних форм організації бізнесу, які б забезпечували економічне зростання, задоволення потреб населення, що в стратегічній перспективі має забезпечити досягнення критеріїв соціальної ефективності, сталого розвитку. На даному етапі в сучасних умовах розвитку сільських територій, держава, територіальні громади через війну обмежені у фінансово-економічних ресурсах, не володіють достатніми можливостями для

вирішення багатьох проблем людей, особливо осіб переміщених з тимчасово окупованих територій та зони бойових дій. На порядку денному постає необхідність більш активного спонукання підприємницьких структур до соціальної діяльності у якій отримання прибутку є другорядним завданням. Більше того – ситуація потребує втілення ідеології соціалізації підприємництва з визначенням її пріоритетів на найближчу перспективу виходячи з сучасних умов розвитку сільських територій.

Організаційний механізм, способи, можливості, мотивації і формування ресурсу для активізації підприємництва на селі пов'язують з: роллю територіальних громад [1]; трансформаціями сільського господарства [2]; забезпеченням конкурентоспроможності агросектору [3]; розвитком кооперації як соціально спрямованої форми організації господарювання [4–7]; інтеграцією та формуванням сприятливого інституційного середовища для економічного й соціального обміну [15–18]. Соціалізація ж підприємництва полягає у організації виконання класичними підприємствами соціальної місії, здійсненні соціально відповідального господарювання і створенні соціальних підприємств [8; 11], що означає зміну характеристик підприємницької діяльності [10; 13; 18] зокрема для досягнення сталого розвитку сільських територій [9; 12; 14]. Засади соціалізації підприємництва базуються на переконанні індивіда забезпечити кращі умови власного існування, що є практичним сприйняттям цінностей, принципів підприємницької діяльності, поширенням організаційних форм підприємств економічного і соціального призначення. В основі процесу соціалізації – поширення соціальних і економічних структур підприємницького типу, які своїми діями сприяють розвитку сільських територій і села. Соціалізацію сільськогосподарських підприємств слід пов'язувати з результатами реалізації ними своєї функції на благо соціуму, а саме: виробництво продовольства; створення робочих місць; формування матеріального добробуту; підтримку розвитку сільських територій.

Аналізуючи ситуацію, що склалася в сучасних умовах варто наголосити на тому, що через трансформації, реструктуризацію

і навіть зникнення селоутворюючих підприємств відбулися кардинальні зміни у ставленні підприємців до сільської території – з одного боку загальне бачення моделі сільськогосподарського підприємництва полягає у розумінні необхідності досягнення сталого розвитку, а з іншого – переважають капіталізація, економічна концентрація, засновані на засадах максимізації прибутку.

Соціалізація може вважатися результатом економічної поведінки власників підприємства в частині реалізації соціальної відповідальності, виконання функції соціального підприємництва. Наприклад, екологічна свідомість – фактор соціальної відповідальності, соціалізації підприємництва через механізм свідомого дотримання чи недотримання правил взаємодії з природою, які мінімізують негативний вплив технологій і способів виробництва. Відповідно соціалізація бізнесу, яка відбувається протягом багатьох століть, забезпечила перетворення капіталістичного підприємництва на соціально спрямоване, а паралельно виникли структури виключно соціального характеру – тим самим відбувається формування соціальної економіки. Суб'єкти господарювання беруть безпосередню участь у соціалізації економічної системи, надаючи суспільству додаткові можливості рухатися до втілення моделі сталого розвитку.

Соціально-економічні засади розвитку підприємництва на селі потрібно розглядати у фокусі особливостей сільського розвитку, який наприклад в аграрному виробництві тісно пов'язаний з чинником природного начала. Наприклад, сільськогосподарські підприємства, а якщо дивитися ширше сільськогосподарські товаровиробники – залучені як до безпосередньо господарської діяльності в аграрному виробництві, так і до процесів соціально-економічного забезпечення розвитку сільських територій. Тобто виконують дуже важливу соціально-економічну роль як сектор зайнятості, створення додаткового продукту, здійснюючи функції охорони і збереження сільського навколишнього середовища тощо. Цим самим вони вбудовані в соціально-економічну модель життя і господарювання на селі як продуктивна сила, соціальні агенти, носії соціальної функції. Вважаємо, що державна політика має бути

перебудована на підтримку малого і середнього підприємництва, бо агрохолдинги не потрібно підтримувати – вони володіють величезними капіталізованими активами, а ефект масштабу гарантує їм високу конкурентоспроможність на внутрішньому і на зовнішньому ринку.

Пропонуємо фактор соціального підприємництва як інноваційну форму реалізації концепції сталого господарювання. Сільськогосподарське підприємництво для України є одним із визначальних чинників сприяння сталому розвитку економіки. Головна його роль полягає у формуванні економічного добробуту, соціальної ефективності результатів господарювання. Забезпечення соціалізації сільськогосподарського підприємництва як складової сталого розвитку економіки носить характер різносторонніх дій із стимулювання ефективності, енергоощадності, формування відновлюваних систем господарювання, забезпечення соціально-економічного добробуту людини. Особливо в сільському господарстві і на селі, адже тут поєднуються природний та підприємницький фактор забезпечення життєдіяльності людини й вони взаємозалежні. Тому, на наше переконання, пріоритетними основами практики соціалізації підприємництва на селі мають стати забезпечення соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств та створення соціальних підприємств.

Список використаної літератури:

1. Balaniuk I., Kozak I., Balaniuk S., Kozak-Balaniuk I., Sas L., Shelenko D. The role of united territorial communities in the functioning of agricultural enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 2021. No. 43(1). P. 52–66. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2021.05>.

2. Lopatynskiy Y., Kobelia Z., Vodianka L., Antokhova I., Halytskyi A. Scenario Forecasting of Agriculture Institutional Transformation on Sustainable Development Base. *WSEAS Transactions on Environment and Development*. 2021, Volume 17, Art. 55. P. 574–582. URL: <https://wseas.com/journals/ead/2021/b125107-1368.pdf> DOI: <https://doi.org/10.37394/232015.2021.17.55>.

3. Lopatynskiy Y., Melnyk O., Sybyrka L., Melnyk A., Kobelia Z. Directions of Enhancement of the Competitiveness of National Economy Agricultural Sector.

International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE). November 2019, Volume 8, Issue 4, P. 8361–8365. URL: <https://www.ijrte.org/download/volume-8-issue-4>.

4. Oleksandr Shpykuliak, Ilona Bilokinna. “Green” cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. Volume 5 Number 2. Riga: Publishing House “Baltija Publishing”, 2019, 262 P. 249–255. DOI: <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>.

5. Sakovska O., Shpykuliak O. State regulation of the functioning and development of agricultural cooperatives in the grain market. Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2019: Education Excellence and Innovation Management through Vision 2020. *33rd IBIMA Conference*: 10–11 April 2019 Granada, Spain. Editor Khalid S. Soliman. 2019. P. 8316–8321. URL: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85074096591&partnerID=MN8TOARS>.

6. Shelenko D., Balaniuk I., Shpykuliak O., Sas L., Humeniuk M., Matkovskiy P. Simulation of change in performance indicators (net profit, land area, number of employees) of agricultural cooperatives of Ukraine. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2022. Vol. 22, Issue 1. P. 569–578. URL: http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.22_1/volume_22_1_2022.pdf.

7. Shpykuliak O., Sakovska O. Agricultural cooperation as an innovation for rural development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. Vol. 6. № 3. P. 183–189. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-183-889>.

8. Галушка З. І. Соціалізація трансформаційної економіки: особливості, проблеми, пріоритети: монографія. Чернівці : Чернівецький національний університет. 2009. 408 с.

9. Лопатинський Ю. М., Буринська О. І. Складові та пріоритети сталого розвитку аграрного сектору економіки: концептуально-теоретичний дискурс. *Економіка АПК*. 2018. № 6. С. 94–102.

10. Лопатинський Ю. М., Кобеля З. І., Галицький А. Е. Структурно-функціональні засади розвитку підприємництва на сільських територіях. *Економіка АПК*. 2021. № 12. С. 65–73. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202112065> (дата звернення: 07.10. 2022).

11. Лопатинський Ю., Кобеля З., Маліцька А. Соціальне підприємництво як форма соціалізації економіки. *Економічний та управлінський потенціал соціалізації економіки* / За ред. З. І. Галушки. / А. А. Антохов, З. С. Варналій, Р. Р. Білик, Г. М. Поченчук та ін. Чернівецький національний університет. Чернівці. 2020. 408 с. С. 242–268. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1626/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%B0_%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B

C%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%82%D0%B0%20%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 07.10.2022).

12. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019&29825> (дата звернення: 07.10.2022).

13. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 432 с.

14. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін.]; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2020. 60 с.

15. Шпикуляк О. Г. Теоретичні засади розвитку підприємництва в інституційному механізмі ринку. Розвиток малих аграрних підприємств в ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність: монографія. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. та ін.]. Київ. ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.

16. Шпикуляк О. Г., Ігнатенко М. М., Швець А. А. Концептуальні оцінки реалізації засад інклюзивного розвитку сільських територій за участі агрохолдингових інтегрованих формувань. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 97–111. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103096> (дата звернення: 07.10.2022).

17. Шпикуляк О. Г., Ігнатенко М. М., Швець А. А. Концептуальні оцінки реалізації засад інклюзивного розвитку сільських територій за участі агрохолдингових інтегрованих формувань. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 97–111. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103096> (дата звернення: 07.10.2022).

18. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Інституціональний аналіз розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки: методичний аспект. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 73–82.